

Sygn. akt II UK 64/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 25 czerwca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Małgorzata Gersdorf

SSN Andrzej Wróbel

w sprawie z wniosku J. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 25 czerwca 2010 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 16 września 2009 r.,

oddala skargę.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 16 września 2009 r., Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy J. P. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 14 maja 2009 r., oddalającego odwołanie ubezpieczonego od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 10 września 2008 r.,

odmawiającej przyznania prawa do emerytury nauczycielskiej, ze względu na niespełnienie przesłanki 20-letniego okresu pracy w szczególnym charakterze.

W sprawie ustalono, że J. P. urodził się 19 lutego 1962 r. W dniu 1 lipca 1977 r. zawarł umowę o pracę ze Związkiem Nauczycielstwa Polskiego Radą Zakładową, mocą której został zatrudniony w wymiarze $\frac{1}{2}$ etatu na stanowisku pracownika pedagogicznego w Bibliotece Pedagogicznej w Punkcie Bibliotecznym. W dniu 17 lipca 1984 r. strony umowy podpisały do niej aneks, na podstawie którego wnioskodawca objął obowiązki nauczyciela bibliotekarza. W okresie tego zatrudnienia wnioskodawca uczęszczał do Technikum Weterynaryjnego, od 29 kwietnia 1983 r. do 29 października 1983 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową, a następnie w dniu 15 lipca 1984 r. ukończył roczne studium pedagogiczne. Od 20 marca 1985 r. do 19 września 1986 r. J. P. odbywał zastępczą służbę wojskową w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym, a jego umowa o pracę w bibliotece została rozwiązana z dniem 30 września 1986 r.

W dniu 20 listopada 2007 r. wnioskodawca złożył wniosek o emeryturę nauczycielską. Decyzją z dnia 10 września 2008 r. organ rentowy nie uwzględnił tego wniosku, po ustaleniu że co prawda łączny staż ubezpieczenia emerytalnego i rentowego wnioskodawcy wynosił 30 lat, 10 miesięcy i 1 dzień, jednak okres pracy pedagogicznej wynosił tylko 14 lat, 5 miesięcy i 11 dni. Spór sprowadzał się do oceny, czy wnioskodawca wykazał się co najmniej 20 - letnim okresem pracy w szczególnym charakterze, a więc okresem pracy pedagogicznej uprawniającym do emerytury nauczycielskiej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego apelacja ubezpieczonego była niezasadna, gdyż ustalenia Sądu pierwszej instancji były prawidłowe, a oparte na nich wnioski - w zasadniczej części - zasługiwały na aprobatę.

Sąd podkreślił, że warunki niezbędne do uzyskania prawa do tzw. emerytury nauczycielskiej określały przepisy ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r., Nr 97, poz. 674 ze zm.) w brzmieniu obowiązującym w dacie złożenia wniosku o emeryturę. Zgodnie z art. 88 ust. 1 tej ustawy do tych warunków należało wykazanie (poza trzydziestoletnim okresem zatrudnienia) 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze. Karta Nauczyciela nie definiowała pojęcia pracy w szczególnym charakterze, a zatem

słusznie odniósł się w tej kwestii Sąd Okręgowy do treści § 15 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), w którym praca nauczycielska wymieniona w art. 1 pkt 1 - 7 Karty Nauczyciela (w brzmieniu ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela - Dz.U. Nr 3, poz. 19, zm. Nr 25, poz. 287, Nr 31, poz. 214 i z 1983 r. Nr 5, poz. 33), została określona jako praca w szczególnym charakterze. Trafnie zatem uznał Sąd Okręgowy, iż skoro nie było podstaw do zakwestionowania okoliczności, że w okresie od dnia 1 lipca 1977 r. do dnia 30 września 1986 r. J. P. był zatrudniony w bibliotece pedagogicznej (placówce działającej na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.), to dla oceny, czy był zatrudniony w szczególnym charakterze istotne pozostawało ustalenie, czy była to praca nauczycielska. Zdaniem Sądu nie można zgodzić się z tezą, że o wykonywaniu pracy nauczycielskiej (pedagogicznej) decyduje wyłącznie zatrudnienie w placówce oświatowej na stanowisku nauczyciela (wychowawcy, pracownika pedagogicznego). W przeciwieństwie bowiem do pracy w warunkach szczególnych, gdzie decydujące znaczenie mają obiektywnie występujące warunki środowiska pracy, praca w szczególnym charakterze wiąże się z określonymi przymiotami podmiotowymi pracownika, pozwalającymi nadać mu status nauczyciela.

W związku z powyższym słusznie odwołał się Sąd pierwszej instancji do obowiązujących w dacie zawarcia przez wnioskodawcę umowy o pracę w bibliotece pedagogicznej przepisów określających warunki, jakie musiał spełniać nauczyciel zatrudniony w szkole lub placówce oświatowej. W sposób oczywisty, i również nie kwestionowany przez apelującego, wnioskodawca nie spełniał warunków określonych w art. 10 i 12 ustawy z dnia 27 kwietnia 1972 r. o Karcie praw i obowiązków nauczycieli (Dz.U. Nr 16, poz. 114 ze zm.) ponieważ, ani nie posiadał formalnego wykształcenia pedagogicznego, ani długoletniej pracy zawodowej przydatnej do wykonywania funkcji nauczyciela. W ocenie Sądu w niespornych okolicznościach faktycznych uprawniony był nawet dalej idący wniosek, iż wnioskodawca nie posiadał żadnego wykształcenia zawodowego, jak również jakiegokolwiek doświadczenia zawodowego, gdyż umowę o pracę w dniu 1 lipca

1977 r. zawarł w wieku 15 lat, bezpośrednio po ukończeniu szkoły podstawowej. Brak wykształcenia pedagogicznego lub długoletniej pracy zawodowej przydatnej w zawodzie nauczyciela uniemożliwiały wnioskodawcy wykonywanie pracy nauczycielskiej bez względu na sposób określenia jego stanowiska pracy w umowie o pracę z dnia 1 lipca 1977 r. Praca pedagogiczna wykonywana przez nauczyciela, wychowawcę i pracownika pedagogicznego wiąże się bowiem nierozzerwalnie z procesem przekazywania wiedzy i kształtowania u uczniów wzorcowych cech postępowania.

W związku z powyższym, zbędne było przeprowadzanie dowodu z zeznań wnioskowanego świadka A. P. dla wykazania wykonywania przez wnioskodawcę pracy pedagogicznej. Fakt bowiem niewykonywania przez kilkunastoletniego wówczas J. P. takiej pracy wynikał bezsprzecznie z nieposiadania przez niego wiedzy teoretycznej i praktycznej dotyczącej wychowania i nauczania. Jednak wobec faktu, że organ rentowy nie kwestionował tego, iż wnioskodawca świadczył pracę na rzecz określonego w tej umowie pracodawcy i, że były w związku z tym odprowadzane składki na ubezpieczenie społeczne, skutkiem zawarcia tej umowy - do dnia uzyskania przez J. P. pełnoletniości - mogło być wyłącznie zaliczenie tego okresu do okresu ubezpieczenia emerytalnego. Natomiast zatrudnienie to nie mogło mieć wpływu na obniżenie wieku emerytalnego wnioskodawcy, gdyż nie miało ono charakteru pracy w szczególnym charakterze.

W ocenie Sądu drugiej instancji należało jednak dokonać korekty we wnioskach Sądu Okręgowego w zakresie ustalenia daty rozpoczęcia przez wnioskodawcę pracy nauczycielskiej w bibliotece pedagogicznej. Sąd pierwszej instancji uznał, iż nastąpiło to 15 lipca 1984 r., gdy wnioskodawca ukończył roczne studium pedagogiczne i tym samym uzyskał kwalifikacje pedagogiczne. W ocenie Sądu Apelacyjnego datę tę należało określić na dzień uzyskania przez J. P. pełnoletniości, to jest na dzień 19 lutego 1980 r. Ukończenie bowiem studium pedagogicznego dawało wnioskodawcy określone kwalifikacje pedagogiczne, lecz nie w pełni wystarczające do zatrudnienia na stanowisku pedagogicznym w bibliotece pedagogicznej. Zgodnie z § 13 ust. 4 obowiązującego do 5 czerwca 1989 r. rozporządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 24 sierpnia 1982 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia

szkół i wypadków, w których można zatrudniać nauczycieli nie mających wyższego wykształcenia (Dz.U. Nr 29, poz. 206 ze zm.), kwalifikacje do pracy w bibliotece pedagogicznej posiadała osoba, która ukończyła wyższe studia o kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa oraz posiadała tytuł zawodowy magistra albo ukończyła studium podyplomowe o kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa ze specjalnością biblioteki szkolne i pedagogiczne. Niemniej jednak, w ocenie sądu, nadal istniała możliwość wykonywania pracy nauczycielskiej przez osobę o długoletniej pracy zawodowej przydatnej do wykonywania funkcji nauczyciela. Brak bliższego sprecyzowania pojęcia „długoletnia praca” oraz fakt, iż wnioskodawca już od 15 listopada 1983 r. wykonywał pracę nauczyciela nauczania początkowego w Zbiorczej Szkole Podstawowej, pozwalał na ustalenie wcześniejszej daty podjęcia przez niego pracy w szczególnym charakterze w bibliotece pedagogicznej niż data ukończenia studium pedagogicznego. Datą tą jest ukończenie przez J. P. 18 roku życia i uzyskanie przez niego pełnej zdolności do czynności prawnych. Uznanie, że wnioskodawca od dnia 19 lutego 1980 r. wykonywał pracę nauczycielską, to jest pracę w szczególnym charakterze, nie pozwalało jednak na ustalenie 20 lat takiej pracy. Do dnia rozwiązania stosunku pracy z Biblioteką Pedagogiczną ZNP wnioskodawca wykazał 6 lat, 1 miesiąc i 11 dni zatrudnienia w szczególnym charakterze. Z okresu zatrudnienia w Bibliotece Pedagogicznej ZNP od 19 lutego 1980 r. do 30 września 1986 r. należało bowiem wyłączyć czas, w którym wnioskodawca pełnił zasadniczą służbę wojskową, to jest 6 miesięcy. Także okres zatrudnienia w Zbiorczej Szkole Podstawowej (od 16 listopada 1983 r. do 31 sierpnia 1984 r.) oraz część okresu zatrudnienia w Państwowym Pogotowiu Opiekuńczym (od 1 września 1984 r. do 31 sierpnia 1985 r. i od 21 do 30 września 1986 r.) nie zwiększały jego stażu pracy w szczególnym charakterze, gdyż przebiegały one równolegle z zatrudnieniem wnioskodawcy w bibliotece pedagogicznej. Dalsze okresy pracy nauczycielskiej wnioskodawcy wynosiły: 6 lat, 8 miesięcy i 6 dni w Państwowym Pogotowiu Opiekuńczym (od 1 października 1986 r. do 31 sierpnia 1993 r.); 6 lat w Zespole Szkół (od 1 września 1993 r. do 9 marca 2000 r.) i wreszcie 10 miesięcy i 8 dni w Bursie Szkolnej nr 1 (od 17 września 2007 r. do 25 lipca 2008 r.). Łączny więc okres zatrudnienia wnioskodawcy w szczególnym charakterze wynosił 19 lat, 7 miesięcy i 25 dni, co

oznaczało, że prawidłowo uznał Sąd Okręgowy, iż wnioskodawca nie spełniał określonego w art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela warunku przepracowania 20 lat pracy w szczególnym charakterze.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiódł ubezpieczony, zaskarżając go w całości oraz wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i ustalenie prawa wnioskodawcy do emerytury nauczycielskiej zgodnie ze złożonym wnioskiem albo ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Skarga kasacyjna została oparta na zarzucie naruszenia prawa materialnego, a mianowicie art. 88 ust. 1 w związku z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela w związku z § 15 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, polegającego na błędnej jego wykładni, przez przyjęcie, że faktyczne wykonywanie przez wnioskodawcę pracy nauczycielskiej w ramach stosunku zatrudnienia na stanowisku pracownika pedagogicznego i pomimo osiągnięcia ponad dwudziestoletniego okresu pracy pedagogicznej, nie jest wystarczającym kryterium nabycia prawa do emerytury oraz przyjęcie, że pracownikiem pedagogicznym wykonującym pracę nauczycielską może być wyłącznie osoba posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych.

Skarżący powołał się ponadto na naruszenie przepisów postępowania mogące mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 227 w związku z art. 217 § 2 k.p.c., polegające na pominięciu dowodu z zeznań A. P., na skutek uznania tych zeznań za zbędne dla ustalenia, czy wykonywana przez wnioskodawcę praca była „pracą nauczycielską”.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej skarżący podkreślił, że Sąd Apelacyjny wprowadził nieznaną przepisom tak obowiązującym w dacie zatrudnienia wnioskodawcy w Bibliotece Pedagogicznej ZNP, jak i w dacie składania wniosku o emeryturę nauczycielską, kryterium jej uzyskania, tj., kryterium wieku. Sąd Apelacyjny zaliczył bowiem wnioskodawcy okres wykonywanej w ramach tego stosunku pracy do pracy w szczególnym charakterze od dnia 19 lutego 1980 r. (tj. daty ukończenia przez niego 18 roku życia i uzyskania pełnej zdolności do

czynności prawnych) do dnia 30 września 1986 r. pomimo, że wnioskodawca dopiero z dniem 15 listopada 1983 r. został zatrudniony na stanowisku nauczyciela nauczania początkowego. Tym samym Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego, który uznał, że kwalifikacje pedagogiczne wnioskodawca uzyskał dopiero w dniu 15 lipca 1984 r., tj. w dacie uzyskania dyplomu ukończenia studium pedagogicznego. Skarżący podkreślił, że uznanie przez sąd drugiej instancji, iż wykonywana przez wnioskodawcę praca, począwszy od dnia 19 lutego 1980 r. była pracą nauczycielską, to jest pracą w szczególnym charakterze, wynika z przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 1972 r. Karta praw i obowiązków nauczyciela, która bliżej nie precyzując pojęcia „długoletnia praca zawodowa”, od zaistnienia tej przesłanki uzależniała możliwość wykonywania pracy nauczycielskiej przez osobę nie posiadającą kwalifikacji naukowych lub pedagogicznych w wypadkach uzasadnionych potrzebami szkoły.

W ocenie skarżącego nie sposób nie zauważyć, że skoro żaden z ówczesnie obowiązujących przepisów nie wskazywał cezury czasowej, od której praktyka zawodowa zaczynała być długoletnią, to niemożliwym stało się dowodzenie, iż wnioskodawca już wcześniej, tj. jeszcze przed uzyskaniem pełnoletniości legitymował się odpowiednio długą praktyką. Nie ma bowiem żadnych racjonalnych, a w szczególności prawnych przeszkód, aby uznać, że wnioskodawca stosowną długoletnią praktykę zawodową nabył np. już w drugiej połowie 1979 r. Uznanie takie byłoby tymczasem znamienne w skutki, albowiem pozwalałoby doliczyć do ustalonego przez sąd drugiej instancji okresu zatrudnienia wnioskodawcy w szczególnym charakterze brakujące do co najmniej 20-letniego okresu pracy nauczycielskiej, 4 miesiące i 5 dni.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona, bowiem zaskarżony wyrok odpowiada prawu. Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej (jej podstaw) i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania, bądź jeżeli taki zarzut okaże się niezasadny. Przedstawionych w skardze zarzutów naruszenia przepisów postępowania nie można uznać za zasadne. W tym względzie należy na początek

zauważyć, że art. 227 k.p.c. stosowany jest przed podjęciem rozstrzygnięć dowodowych, uprawnia bowiem sąd do selekcji zgłoszonych dowodów jako skutku przeprowadzonej oceny istotności okoliczności faktycznych, których wykazaniu dowody te mają służyć. Naruszenie tego przepisu powinno się zatem łączyć z naruszeniem art. 217 § 2 k.p.c. poprzez pominięcie określonego dowodu w wyniku wadliwej oceny, że nie jest on istotny dla rozstrzygnięcia sprawy (por. wyrok SN z dnia 12 lutego 2009 r., II CSK 272/08, niepublikowany). Należy jednak zwrócić uwagę, że skarga kasacyjna przysługuje od wyroku sądu drugiej instancji, a zatem może być oparta wyłącznie na podstawie naruszenia prawa materialnego lub procesowego przez sąd odwoławczy. Przepisy art. 227 i 217 § 1 k.p.c. są tymczasem adresowane do sądu pierwszej instancji, wobec czego nie może ich naruszyć sąd drugiej instancji, a tym samym nie mogą stanowić one usprawiedliwionej podstawy skargi kasacyjnej (por. uzasadnienie wyroku SN z dnia 2 kwietnia 2008 r., II PK 260/07, OSNP z 2009 r. Nr 15-16, poz. 199). Tymczasem podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 227 w związku z art. 217 § 2 k.p.c., odnosi się do postępowania przed sądem pierwszej instancji, i jako taki bez powiązania go z naruszeniem art. 382 k.p.c. nie może być poddany kontroli kasacyjnej (por. wyrok SN z dnia 11 stycznia 2008 r., I PK 184/07, niepublikowany). Wprawdzie skarżący w apelacji podniósł niedopuszczenie dowodu z zeznań świadka, jednakże uchybienie to należało wytknąć w skardze kasacyjnej przez zgłoszenie zarzutu naruszenia przepisów art. 378 § 1 i 328 § 2 k.p.c. odnoszących się do postępowania przed sądem apelacyjnym, czego skarżący nie uczynił. Zarzuty powyższe mogły zostać połączone z zarzutem naruszenia art. 217 § 2 k.p.c., gdyż we wspomnianym wyżej wyroku z dnia 11 stycznia 2008 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że nie jest wyłączone postawienie w skardze kasacyjnej zarzutu obrazy art. 217 § 2 k.p.c., ale musi to być połączone z zarzutami skierowanymi przeciwko postępowaniu przed sądem odwoławczym. W tych warunkach ustalenia faktyczne poczynione w sprawie i stanowiące podstawę orzekania, są w postępowaniu kasacyjnym wiążące, a sporna pozostaje ich ocena w świetle przepisów prawa materialnego.

Odnosząc się do zarzutów naruszenia prawa materialnego należy na wstępie zauważyć, że zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego art. 88 ustawy

z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.) tworzy pełną i wyczerpującą regulację warunków przejścia na emeryturę nauczycieli bez względu na wiek, po wykazaniu 30-letniego okresu zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, lub 25-letniego okresu zatrudnienia, w którym co najmniej 20 lat przypada na pracę w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym (por. uzasadnienie wyroku SN z dnia 20 listopada 2008 r., I UK 104/08, OSNP z 2010 r. Nr 9-10, poz. 127). Przywilej przejścia - stosownie do art. 88 Karty Nauczyciela - na emeryturę bez względu na wiek uwarunkowany jest jednak spełnieniem przez ubezpieczonego szczególnych warunków - w porównaniu z ogólnymi warunkami uzyskania prawa do świadczenia emerytalnego określonymi w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

W wyroku z dnia 30 lipca 2003 r. (II UK 323/02, OSNP z 2004 r. Nr 11, poz. 197) Sąd Najwyższy podkreślił że po wejściu w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wyraźnie zarysowują się dwa odrębne systemy emerytalne nauczycieli, wywodzące się z potraktowania pracy nauczycielskiej jako zatrudnienie w szczególnym charakterze. Pierwszy, związany z wykonywaniem pracy w szczególnym charakterze określonej w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i drugi, w którym warunki emerytalne regulowane są przepisami odrębnymi. W powyższym wyroku Sąd Najwyższy podkreślił zresztą, że rozporządzenie w sprawie wieku emerytalnego utraciło moc, a jego stosowanie znajduje podstawę jedynie w art. 32 ust. 1 i art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (pod przewidzianymi w nich warunkami) przy ocenie prawa do emerytury na podstawie § 15 rozporządzenia dla urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. i po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., nauczycieli, wychowawców lub innych pracowników pedagogicznych wykonujących pracę nauczycielską wymienioną w art. 1 Karty. Tak więc nauczyciele urodzeni we wskazanych okresach mogą nabyć prawo do emerytury na zasadach określonych w art. 88

Karty Nauczyciela lub w § 4 rozporządzenia, czyli po osiągnięciu wieku wynoszącego 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn i okresu zatrudnienia odpowiednio 20 i 25 lat, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach, przy czym pracę nauczycielską wymienioną w art. 1 pkt 1-7 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela, określoną w tej ustawie jako praca zaliczona do pierwszej kategorii zatrudnienia, uważa się pracę w szczególnym charakterze.

W wyroku z dnia 30 lipca 2003 r., II UK 323/02, (OSNP z 2004 r. Nr 11, poz. 197) Sąd Najwyższy, wyjaśniając powyższą kwestię, odwołał się także do wykładni historycznej i systemowej, wskazując na wcześniejszą regulację Karty Nauczyciela w zakresie odrębnego rozumienia pojęcia pracy w szczególnym charakterze. Sąd Najwyższy zauważył bowiem, że Karta Nauczyciela przed zmianą dokonaną od dnia 6 sierpnia 1996 r. przepisem art. 1 pkt 50 ustawy z dnia 14 czerwca 1996 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela (Dz. U. Nr 87, poz. 396) stanowiła w art. 86, że do pracowników pierwszej kategorii zatrudnienia zaliczano nauczycieli, o których mowa w art. 1 pkt 1-7 Karty Nauczyciela, używała więc własnej definicji tego zatrudnienia, nawiązującej do miejsca wykonywania pracy pedagogicznej. Była to regulacja wyczerpująca, nieodwołująca się do jakichkolwiek warunków dodatkowych, jak te, które zostały przewidziane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., wydanym na podstawie art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. nr 40, poz. 267 ze zm.). Dodatkowo warto zwrócić uwagę, że w wyrokach z dnia 21 sierpnia 1985 r. (II URN 117/85, niepublikowany) i z dnia 12 lutego 1985 r. (II UR 2/85, OSNCP 1985 nr 10, poz. 161) oraz w uchwale z dnia 23 stycznia 1986 r. (III UZP 56/85, OSNCP 1986 nr 12, poz. 203) Sąd Najwyższy stwierdził, że w zakresie uregulowanym Kartą, rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie dotyczy nauczycieli.

Tak więc art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela jest przepisem szczególnym (w stosunku do przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych) i w zakresie uprawnień emerytalnych nauczycieli normuje wszystkie wymagania, których spełnienie uprawnia nauczyciela do przejścia na emeryturę w niższym wieku. Nieprawidłowo więc w skardze

kasacyjnej wskazano na naruszenia art. 88 ust. 1 w związku z art. 1 ust. 1 Karty Nauczyciela w związku z § 15 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, gdyż przepisy te pochodzą z dwóch różnych reżimów prawnych regulujących prawo do emerytury dla nauczycieli.

Odnosząc się do sposobu rozumienia pojęcia pracy w szczególnym charakterze należy stwierdzić, że charakteru takiego nie będzie miało faktyczne wykonywanie pracy w placówkach wymienionych w art. 1 ust. 1 Karty Nauczyciela, jeśli osoba wykonująca taką pracę nie będzie posiadała stosownych kwalifikacji pedagogicznych. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące pracowników Ochotniczych Hufców Pracy i możliwości ubiegania się przez nich o emeryturę nauczycielską w przypadku nieposiadania odpowiednich kwalifikacji zawodowych. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 sierpnia 2008 r. (II UK 262/07, OSNP z 2009 r. Nr 15-16, poz. 211), stwierdził że wymaganie posiadania wyższego wykształcenia z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym stawiane pracownikom zatrudnionym na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy (art. 1 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 1 pkt 1 ustawy Karta Nauczyciela) warunkuje możliwość zaliczenia okresów zatrudnienia w tym charakterze jako pracy nauczyciela (pracy w szczególnym charakterze), umożliwiającą ubieganie się o emeryturę w obniżonym wieku emerytalnym (por. także wyroki SN z dnia 12 października 2007 r., I UK 131/07, OSNP z 2008 r. Nr 23-24, poz. 360 oraz z dnia 16 lipca 1998 r., II UKN 139/98, OSNAPiUS z 1999 r. Nr 14, poz. 468).

W uzasadnieniu wyroku z dnia 24 sierpnia 2008 r. Sąd Najwyższy zauważył ponadto, że przepis art. 86 Karty Nauczyciela, nie precyzuje określenia „praca w szczególnym charakterze” - poza stwierdzeniem, że nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze - ani też nie odsyła do jego prawnej definicji ustalonej w innych przepisach. Ani ten przepis, ani art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela nie definiują także wprost pojęcia „praca w szczególnym charakterze” w odniesieniu do pracy nauczyciela. W ocenie Sądu Najwyższego należy mieć jednak na uwadze, że przepisy te, z mocy art. 32 ust. 5 i 47 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, należą do systemu

emerytalnego i do interpretacji użytych w art. 88 ust. 1 pojęć - „okres zatrudnienia” i „wykonywanie pracy w szczególnym charakterze” - stosuje się definicje obowiązujące w tym systemie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 maja 2005 r., II UK 219/04, OSNP 2005 nr 22, poz. 361; z dnia 5 maja 2005 r., II UK 215/04, OSNP 2005 nr 22, poz. 360). W tym ostatnim wyroku Sąd Najwyższy podkreślił także, że posiadanie wyższego wykształcenia nie jest warunkiem możliwości ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym. Jest jednak warunkiem zatrudnienia na stanowisku nauczyciela i zajmowania tego stanowiska w okresie takiego zatrudnienia, a więc jest także warunkiem zaliczenia pracy nauczyciela do pracy w szczególnym charakterze.

Biorąc powyższe pod uwagę należy stwierdzić, że wykonywanie przez osobę nieposiadającą kwalifikacji pedagogicznych pracy w placówkach wymienionych w art. 1 Karty Nauczyciela co do zasady nie może zostać uznane za pracę w szczególnym charakterze. Wyjątkowo jedynie z przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 1972 r. Karta praw i obowiązków nauczyciela (Dz.U. nr 16, poz. 114 ze zm.) wynikało, że w wypadkach uzasadnionych potrzebami szkoły na stanowisko nauczyciela można było powołać osobę, która nie posiadając kwalifikacji pedagogicznych legitymowała się długoletnią pracą zawodową przydatną do wykonywania funkcji nauczyciela (art. 12 Karty praw i obowiązków nauczyciela). Biorąc pod uwagę ten przepis Sąd Apelacyjny uznał za okres pracy w szczególnym charakterze pracę od dnia uzyskania przez J. P. pełnoletności. Sąd Najwyższy nie znajduje jednak podstaw do uwzględnienia wcześniejszego okresu pracy w bibliotece pedagogicznej Związku Nauczycielstwa Polskiego jako okresu pracy w szczególnym charakterze, gdyż praca ta i tak pośrednio wpłynęła na uprawnienia emerytalne J. P., skoro uznana została za pracę „zawodowo przydatną do wykonywania funkcji nauczyciela” i dzięki temu zaliczono do pracy w szczególnym charakterze późniejszy okres od dnia 19 lutego 1980 r., mimo że ubezpieczony uzyskał kwalifikacje pedagogiczne dopiero w 1984 r. Zważając na przesłankę długoletniej pracy zawodowej, która była wymogiem do zaliczenia jej jako pracy w szczególnym charakterze dla osób nieposiadających kwalifikacji pedagogicznych, o ile wykonywana wcześniej praca zawodowa była przydatna do wykonywania funkcji nauczyciela, Sąd Najwyższy nie znalazł podstaw do uznania, że już przed lutym

1980 r. została spełniona przesłanka długoletniej pracy zawodowej. W tym zakresie jedynie na marginesie należy zauważyć, że rozstrzygającego znaczenia w tym zakresie nie miała kwestia posiadania przez J. P. pełnej zdolności do czynności prawnych, gdyż taka przesłanka nie była przewidziana w art. 12 Karty praw i obowiązków nauczyciela.

Z tych wszystkich względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji.